

Katsauksia.

O. Manninen.

* 13. 8. 1872 † 6. 4. 1950

Kotikielen Seuran kunniajäsenen v:sta 1926

Mietteiden ja muistojen katkelmia.

Muistosanani eivät yritäkään kuvailla manalle menneen runoilijan elämää ja persoonallisuutta. Se tehtävä varmasti suoritetaan aikanaan toisissa puitteissa ja toisten toimesta. Huomautan tässä aluksi vain, että Manninen on Eino Leinon ohella vaikuttanut todella käänteentekevästi suomalaisen lyriikan kehitykseen. Vaikutus on ollut syvällisempi kuin kirjallisuudenhistorioista toistaiseksi näkyy, ja varsinaisen taiderynoutemme uranuurtajien työn täytyi voittaa vaikeuksia, joita nykyinen nuori polvi tuskin kykenee aavistamaan. Mainitsen yhden esimerkin. Juhani Aho varotti joskus 90-luvulla nuorempiansa sanoen, ettei suomen kieli kelpaa suuria vaatimuksia täyttävän modernin runon välineeksi. *Experto credite* näyttää olleen hänen loppulauseensa tässä tietysti hyvää tarkoittavassa neuvonnassa. Sellainen *poème en prose* kuin Lastuihin sisältyvä 'Alakuloisuuden ylistys' ehkä oli hänen mielestään näyte siitä, mitä korkeintaan voitiin saavuttaa kieltämme soinnutettaessa. Tällainen arvovaltainen varotus olisi saattanut masentaa, koska ei sopinut kieltää suomalaisen lyriikan senaikaista kaikinpuolista kehittymättömyyttä vaikkapa vain lahdentakaisiin vastaaviin tuotteisiin verraten. Kävi kuitenkin toisin. Varotus käsitettiin haasteeksi ja siihen vastattiin. Milloin? Voimme sanoa täsmällisesti: vuosina 1903

ja 1905. Kuka vastasi ja miten? Eino Leino Helkavirsiensä ja O. Manninen Säkeidensä ensimmäisellä sarjalla.

Eino Leinon aloittamaa vanhan uran uutta aukomista ei ole sittemmin varsinaisesti jatkanut kukaan muu kuin hän itse; Mannisen Säkeiden henki on sitä vastoin jäänyt vaikuttavaksi tekijäksi laulurunouteemme tähän päivään saakka ja toivottavasti jää yhä edelleen. Uskon puolestani, että Mannisen Säkeiden erikoisasema ja niistä alkunsa saanut lyriikkamme nopea taiteellistuminen tulevat vähitellen yhä yleisemmin tunnistetuiksi tosiasioiksi. Monille meistä, jotka olimme nuoria silloin, kun ensimmäiset Säkeet ilmestyivät, jo alkurunot 'Mennyt päivä' oli todellinen elämys. Ei ainoastaan siitä syystä, että kohtasimme siinä itsellemme haikeasti rakkaan aito melankolian, vaan ennen kaikkea siksi, että kieli ja runon henki koskettivat korvaamme ja mieltämme ensi kerran täysin vakuuttavasti yhteisillä syvillä rintaäänillään. Opimme jo tuosta ensimmäisestä iltalaulusta sen tärkeän totuuden, että Runotar ja Kieletär ovat identtisyyttä lähentelevä kaksospari ja että vain tällainen niiden välinen mitä kiintein yhteenkuuluvaisuus voi luoda runotaidetta sanan vaativassa ja varsinaisessa merkityksessä. Muistan, kuinka suuri oli hämmästyksemme, kun näimme, ettei suuri yleisö enempää kuin kirjallinen kritiikkikään heti tajunnut tapahtuman arvoa. Hämmästyä olemme saaneet myöhemminkin, Mannisen jatkaessa lyirikontyötänsä, jota määrän puolesta voidaan sanoa suppeaksi, mutta joka laadullisilta, sisäisiltä ulottuvuuksiltaan, itsenäisyydeltään ja luovalta voimaltaan vetää vertoja paljon laajemmille tuotannoille ja voittoakin monet niistä. Mannisesta on yritetty selviytyä sanomalla, että hän tosin on verraton 'sanataituri', mutta ei lyirikkona kyllin 'välitön', mikä on näyttänyt tarkoittavan, ettei hän ole niin helposti tajuttava, ymmärrettävä, kuin olisi toivottava. Tällöin ei ole otettu riittävästi huomioon sitä mahdollisuutta, että tajuamisen tai ymmärtämisen vaikeus saattaa johtua lähinnä lukijasta tai kuulijasta itsestään. Eino Leino tosin viittasi tähän seikkaan v. 1916 Sunnuntai-lehteensä kirjoittamassaan pienessä esseessä, josta lainaan kappaleen.

Manninen on tässä suhteessa hiukan edellä aikaansa: hän on joutunut siihen runouden vielä kansanomaiseen ja kansanvaltaiseen kehityskauteen, jolloin kuka hyvänsä ensimmäinen vastaantulija katsoo myötäsytynneeksi luonnolliseksi oikeudekseen ymmärtää aikansa kehittyneimpienkin yksilöiden sielun-elämää, jos se vain uskaltaa esiintyä runouden muodossa. Jos kuten Mannisella älyllisesti korkeaan ja kriittisesti tahkottuun henkiseen tasoon ja tavallista yksilöityneempään, erakoituneempaan sielun-elämään vielä yhtyy ylhäisesti lakooninen, kiinteästi napitettu ja kaikkia kansanpuhujan voimakeinoja karttava sanonta, on luonnollista, että varsin moni vilpittömistäkin kirjallisuuden viljelijöistä tuntee hänen runoutensa edessä itsensä kutsutuksi, mutta ei valituksi. Uskon, että seuraavat sukupolvet, suomalaisen hengenelämän yleisesti älyllistyessä, tulevat hänelle siinä suhteessa suurempaa oikeutta tekemään.

Leinon lausunto osuu epäilemättä pääkohdiltaan oikeaan. Vain puhe tietynlaiseen sielunelämään 'liittyvästä' sanonnasta saattaa johtaa har-

haan. Ehkä Leinon tarkoituksena onkin ollut sanoa, että Mannisen 'sanonta' *kuului* hänen omalaatuiseen hengenelämänsä kiinteässä yhteydessä tuon elämän toisten tekijöiden kanssa. Jos on ollut niin laita, tämä pieni huomautus on tarpeeton. Lausuttu toivomus, että Manniselle tuonnempana 'tehdään suurempaa oikeutta', jää yhä voimaan vielä meidän päivinämme. Vaikka näet jo ennen runoilijan kuolemaa olemme kuulleet varsin kauniita hänen työstään lausuttuja tunnustuksen sanoja, moite 'vaikeatajuisuudesta' näyttää säilyvän sitkeästi kaikkein vilpittömimpienkin Mannisen runojen lukijoiden ja tulkitsijoiden mielessä. Keskityn tämän kysymyksen lyhyeen pohdintaan.

Huomiota vaille saavat jäädä ne vähäiset kriitikot, joille esimerkiksi 'Alamäkeen' -runon säkeet

Kiivetessä kiusan näki:
telki tietä, tuuma tiima

ovat tuottaneet pahaa päänvaivaa ('telki' on nähtävästi käsitetty joko substantiiviksi, tai 'teljetä' -verbin imperfektimuodoksi, koska ei ole muistettu vanhaa säettä 'lähti tietä telkkimähän' eikä ymmärretty 'tuuma ja tunti' ilmauksen lyhennystä). Sanomattakin on tietysti selvä, että mikä ja kenen runo tahansa saattaa olla 'ensimmäiselle vastaan tulijalle' liian vaikeatajuinen. Yhtä vähän selityksiä kaivannee se toteamus, että runokielen ymmärtäminen vaatii tähän arki- ja proosakielestä olennaisesti eroavaan 'sanontaan' perehtymistä ja varsinkin runoudelle ominaisen 'kuvitteellisen logiikan' tuntemusta. Tästä johtuu, ettei runon suinkaan tarvitse olla varsinaisen logiikan, vanhan enempää kuin uudenkaan, yksiselitteisyysvaatimuksien mukainen. Runoilija on tietysti ajatellut ja kuvitellut sen omalla tavallansa, mutta hän arvaa varsin hyvin, että eri lukijat oivaltavat sen eri tavoin, ja on ehkä Ibsenin lailla valmis tunnustamaan vieraan tulkinnan omaansa 'paremmaksikin'. Joka tapauksessa saattavat vieraat tekstinselitykset tuottaa hänelle huvia; Manninenkin sanoi monesti ihmetelleensä kritiikin muusan kupekeikkoja.

Uskon, ettei mainio kirjallisuuden tutkijamme ja tuntijamme V. Tarkiainen pane pahakseen, kun valitsen hänet keskustelukumppanikseni vaikeatajuisuusongelman pohdintaan. Jos erimielisyyttä ehkä syntyykin, sen pohjalla, sitä paljon syvemmällä on yhteinen varma vakaumusemme, jonka mukaan Elysiönissä kenties meille kummallekin leppoisasti hymyilevän ystävämme luoma runous kuuluu parhaimpaan, kauneimpaan ja kestävimpään, mitä Suomessa on tähän saakka syntynyt. Tarkiainen on huomionarvoisin kaikista niistä kriitikoista, jotka yhä puhuvat ainakin jossain määrin korostetuin äänenpainoin Mannisen joihinkin runoihin sisältyvistä 'hämäristä' kohdista. Hänen v. 1933 julkaisemansa pieni, mutta sisällykseltään rikas tutkielma 'O. Manninen runoilijana' on epäilemättä paras toistaiseksi saatavissa oleva tieteelliluonteinen johdatus suuren lyyrikkomme säkeiden arviointiin ja omaksumiseen. Huomiota ansaitsee se seikka, että Tarkiainen leimaa pelkäksi ennakkoluuloksi käsityksen, jonka mukaan Mannisen runoutta vaivaa kauttaaltaan »obscura brevitás», liiallisesta suppeudesta johtuva

vaikeatajuisuus, 'vaikka enin osa siitä todellisuudessa on yleistajuista, jopa eräät kappaleet suorastaan kansanlaulunomaisia...' Voi sanoa hänen selitystensä yleensäkin olevan hyvää silmänvoidetta niille, jotka ovat katselleet Mannisen säikeitä, varhaisempia ja uudempia, mutta ovat nähneet vain vähän tai eivät mitään.

Keskustelumme alkaa *Musa lapidaria* -runosta ja oikeastaan päättyykin siihen. Tämä runo on Tarkiaisen mielestä Mannisen runojen joukossa 'kaikista vaikeatajuisin'. Siinä meillä siis on eräänlainen *experimentum crucis*, jonka tuloksen täytyy, kuten sanotaan, olla merkitsevä. Tarkiainen esittää varovasti oman tulkintayrityksensä. Se ei kuitenkaan tunnu hänestä itsestäänkään kovin vakuuttavalta, sillä hän sanoo, että runon 'eräät yksityiskohdat ovat hämäriä ja kaipaavat tekijän itsensä tulkintaa tai sille vertoja vetävää arvaamiskykyä lukijan taholta'. Tähän haluan liittää seuraavan huomautuksen. On kyllä totta, että eräät korkeissa intellektuaalisissa ilmapiireissä liitelevät lyyrikot — esimerkiksi Paul Valéry — ovat kirjoittaneet kommentaareja omiin runoihinsa. En tiedä, onko näitä selityksiä heiltä nimenomaan pyydetty vai ovatko he ryhtyneet muuttamaan runoansa proosaksi omasta aloitteestaan. Mutta mistä johtuu, ettemme me, runoilijavainajan hyvät ystävät, ole ajoissa vakavammin tiedustelleet häneltä mikä hänen *Musa lapidariansa* oikeastaan on? Eiköhän syynä ole se, että olemme pelänneet hänen hyvänsuopaa hymyänsä? Ehkä olisimme havainneet omaan mieleemme nousevan erään toisen runoilijan antaman valmiin vastauksen: *Wenn ihr's nicht fühlt, ihr werdet's nicht erjagen*.

Tarkiaisen esittämä tulkinta ei suinkaan ole vain huvittavaksi leimattava. Siihen sisältyy mm. se nähdäkseni ehdottomasti oikea ajatus, että puheenalainen runo tahtoo osoittaa runoilun olevan 'uhkayritys ikuistaa haihtuva unelma pysyvään muotoon ikäänkuin hauras rakkauden haave kovaan kallioon'. Tämä oikea huomio on kuitenkin ilmeisesti riittämätön, kun on 'ymmärrettävä' runon yksityiskohdat, ts. runo kokonaisuudessaan. Syy siihen, ettei synny tulkitsijaa itseäänkään täysin tyydyttävää selitystä, on nähdäkseni etsittävä tulkinnan lähtökohdasta. Tarkiainen otaksuu, 'että tuon »kivisen runottaren» alkuesikuvana olisi ollut joku hyvinkin elävä, sydämellä leikkivä feminiininen tyyppi', joka on 'syystä tai toisesta saanut Vellamon neidon viileän hahmon ja demonisen viehätysvoiman'. Kirjallisuustieteessä tällainen elävien alkuesikuvien etsiminen ja uumoileminen on niin yleistä, että on jo syytä varottaa siinä piilevistä vaaroista. Tutkijain hyvänä tarkoitukseksi on tuoda sen avulla taide lähemmäksi elämän todellisuutta, osoittaa, miten esim. runo juontaa syvät juurensa runoilijan omista elämyksistä ja kokemuksista ja niin edelleen. Jääköön sikseen kysymys, eikö kahden täysin erilaisen todellisuuden, runon ja elämän, yhteenkytkeminen kiinteämmällä tavalla kuin runoilija itse on tahtonut, voi haitata puhtaasti esteettistä suhtautumista taideteokseen, samalla kun se kieltämättä suo sekä tutkijalle että lukijalle tai kuuntelijalle tyydytystä, edelliselle lähinnä tieteellisen ongelman ratkaisemisesta johtuvaa iloa, jälkimmäiselle ehkä useasti vain poroporvarillista nautinnontunnetta hänen ollessaan havaitsevinaan, että taiteilijakin 'on vain ihminen'.

Ensimmäinen varsinainen vastaväitteeni on tämä: *Musa lapidaria* ei ole mikään 'kivinen runotar', vaan hänet on nähty alun alkaen vella-moisena ja samalla lapidaarisena, ts. lapidaarisen runotyylin allegoriana, Mannisen runouden valossa kaikista jaloimpana runohenkenä, joka ihmismielessä leikkii ja luo, levottomaan aaltoon, alati liikkuvaan vii-leään 'veden impeen' verrattavana. Tämä on ilmaistu runon kahdessa ensimmäisessä säkeistössä niin selvästi kuin toivoa sopii. Säkeet kol-mannesta kuudenteen kuvailevat sitten, miten käy sellaisen 'uneksijan', ts. runoilijan nimeä itselleen havittelevan, joka liian hyväuskoisesti ja uhkarohkeasti käy leikkimään tuon kiehtovalta, vain kujeilevalta näyttävän, mutta sanomattoman vaateliaan hengettären kanssa. Hänestä tulee siinä leikissä 'sydän sairias, sammunut', joka leikin loputtua havait-see yöpyvänsä 'levän vievän luo'. Kolme seuraavaa säkeistöä kuvaa vih-doin runotarta sellaisena kuin hän todella on. Yksi lelu, vain leikkiin pystyvä ihmismieli, on särkynyt, tai, jos tahdomme ajatella toisin: yksi runoilijamielen henkisen kehityksen vaihe on tuloksettomana päätynyt uupumukseen. Runohenki voi sitä surra, mutta ei kauan. Se tahtoo lopettaa leikin, päästä 'teon telmeeseen', omaan varsinaiseen tehtävään-sä, toteuttamaan ominta haavettansa, luomaan jotain säilyvää, murene-matonta. Se tekee tämän ihmishengen maiseman äärimmillä rajoilla, 'tu-lisessa tyrskyrenkaassa' (tässä käytetään nähdäkseni vanhaa kuvitelmaa maailman rajana olevasta tulivirrasta runollisena symbolina). Se saa-vuttaa tarkoituksensa, osoittaa olevansa todella lapidaarinen runotar, kun se uurtaa kivet untensa muotoon sydämensä uhmalla. Viimeinen säkeistö on viisauden alku ja loppu: kestäväää kiviveistosta, joka kyke-nisi kertomaan kaikille ajoille runottaren 'tarun', ei sittenkään synny. Taru jää vain vaahdoksi, josta nousee sydänveren lunnaikeen vaati-neita hauraita 'sinikuplia'.

Näin olen *Musa lapidarian* 'tulkinnut'. Olen tehnyt turhaa työtä, koska runo nähdäkseni tulkitsee itsensä täydellisesti. Olen rumentanut runon proosaksi ja olen valmis ottamaan vastaan tästä tärvelystä ansait-semani moitteet. Luen jälleen — monennenko kerran? — runon sellai-sena kuin se on kirjaan painettu, runon, joka on Mannisen tuotannossa omalla tavallaan yksinäinen ja yleensäkin vertojansa hakeva puhtaan runotaiteen alalla, tekijälleen ominaista, mielen kevyen leikin alla, syvää huumoariakin syvemmällä piilevää herois-traagillista elämäntuntoa edustavana mestarinäytteenä, hänen taiteilijan-uskontunnustuksensa.

M U S A L A P I D A R I A

Halu haaveen, leikkien lento
levon-saamaton,
käsi, katse kiehtovan hento,
veri Vellamon.

Sinitiell' ilo huomonen huiluin,
kisa kimmel-sees,
yli kuuntelevain salakuiluin,
yhä eespäin, ees!

Vaan sen, kehen virva syöppy
kihar-kelta tuo,
sydän sairias, sammunut yöppy
levän vievän luo.

Lelu särkynyt leikin kesken,
suruss' impi veen.
Halu silloin on leikin lesken
teon telmeeseen.

Voi uneksijaa, sini-ilveen
joka uskoi sen,
joka leikkiin Vellamon vilveen
tuli turvaten.

Sill' aarteita aalto janoo
sini-aarnioon,
alas tähdet, auringot anoo
kera karkeloon.

Alas nuoret, syttyvät noutaa
sydän-maailmat:
sydänsoihtujen riemussa soutaa
kisat kiehtovat.

Tules' äärimmän tyrskyrenkaan,
joka tyynt' ei saa,
johon eest' ei auterinenkaan
näy enää maa,

kivet uurtaa untensa muotoon
sydän-uhma sen:
kisa niit' ei saa verenvuotoon
kevätvirvainen.

Kiviveistokseen tarun tahtoo,
mikä kestä ei,
sinikuplina pois mi vahtoo,
veren vaikka vei.

Koska runoilija itsekin on varottanut etsimästä liian mielevästi kaikkien laulujen takaa ns. todellisuuspohjaa, uskallan otaksua, etten ole osunut harhaan ajatellessani tämän runon olevan hänen hengessään ilmennyttä, vain runouden omassa imaginaarisessa todellisuudessa syntynyttä luovaa tapahtumaa. Siinä todellisuudessa hän eli, liikkui ja oli. Mutta siitä puhuessaan hän käytti hämmästyttävän 'realistista' kieltä. Siinä ei ollut viittaustakaan mihinkään 'runouden mystiikkaan'. Tämä ei tietenkään merkitse, ettei hän olisi voinut sellaista kokea ja ettei sitä voitaisi havaita monissa Säkeiden ja toisten kokoelmien melkein 'aineettomilta' vaikuttavissa runoissa. Ajattelen kuitenkin, että ei meiltä, Mannisen runoutta 'ymmärtääksemme', vaadita paljon muuta kuin tuon käytännöllisestä arkitodellisuudesta ja sen logiikasta monesti tosin etäällä olevan, imaginaarisenakin yhä omalla tavallaan täysin todellisen hengenalueen tunnustamista ja runoilijan altista seuraamista hänen meille avaamissaan kiehtovissa kuvittelun maisemissa.

Monien muistojeni joukosta sukeltaa tässä kohden esiin eräs, jota en malta olla mainitsematta. Elettiin vuotta 1920. Suomalainen Ilias oli äsken tullut julkisuuteen. Tämän suuren ja loistavan, uupumatonta ponnistusta ja runollista nerokkuutta vaatineen työn jälkeen Manninen ei suinkaan suonut itselleen lepotaukoa, vaan ryhtyi aivan pian Odysseian uudestirunoilemiseen. Paljon oli toisiakin, pienempiä tehtäviä. Hän kertoi muun muassa, että kustantaja oli kehottanut häntä tekemään valikoiman Säkeiden molemmista kokoelmista jotain »Ruususarjaa» varten. Minun piti muka auttaa häntä katsomalla mitkä runot mielestäni tulisivat lähinnä kysymykseen. Sanoin hänelle lyhyesti: kaikki. Enempää ei siitä asiasta sitten keskusteltukaan.

Mannisen kaikki runot, Säkeet I ja II, Virrantyven sekä Matkamies houkuttelevat tietynlaiseen tulkintaan — niihin sisältyvien esteettisten arvojen osoittamiseen ja aavisteleamiseen. Koska siihen ei ole tässä tilaisuutta, tyydyn muutamaan ja vain paria runoa koskevaan viittaukseen.

Virrantyveneksi ristittyyn kokoelmaan, josta lukija löytää paljon parhaiden Säkeiden rinnalle asetettavia mitä herkimmin soinnutettuja, syvistä elämäntunnoista syntyneitä runoja ja niiden ohella Mannisen

loisteliainta huumoria sekä satiiria, on viimeisenä liitetty gaseeli 'Kultaistet torvet'. Tiedän sattumalta tämän runohelmen syntyhistorian. Se on kirjoitettu alkuaan eräänlaiseksi prologiksi Säkeiden kokoelmille ruotsinkielisenä omistusrunona:

Vad tyda väl tindrande ögon i versens rad
och svärmiska hjärtan, o vad? . . .

Gaseelin muodon, jota suomalaisessakin runoudessa oli jo aikaisemmin yritetty käyttää, se sai luullakseni siitä syystä, että edellä mainittuna vuonna Persian suuria laulajia Firdausia, Omar Khaijjamia ja varsinkin gaseelin suurmestaria Hafizia ihaillessani sain Mannisenkin ottamaan osaa tähän harrastukseeni. Odyssia oli kuitenkin odottamassa, ja ainoana näkyviin jääneenä todistuksena näiden asioiden pohdinnoista on 'Kultaisten torvien' loistelas gaseelimuoto. Runon teema on tavallaan sama kuin 'Musa lapidarian', mutta se on nähty ja tunnettu toisella tavalla. Samoin kuin 'Lapidaarisessa runottaressa' on tässäkin ilmaistu runon ja runoilijan syvä tragiikka:

Säveltulva tuo elon kaikkeuskanteleen,
mi tuimana raastaa, mi armaana ailakoi —

mitä rinnalla sen, runo, pienet piirtosi ois?
Vain raukea kaiku, mi katkelman toistaa voi.

Rivi jälkiä vain — yli ratsue ylhäinen
meni, riensi, ja kultaisten torvien toitahus soi.

Painopiste on kuitenkin toinen; se on siinä 'iankaikkisessa, ruhtinaallisessa runsaudessa', jota 'runon pienet piirrot' eivät kykene 'virkkaamaan', siis runohengen valtavassa mahdollisessa, ei sen voimattomuudessa. Minkäänlaista vaikeatajuisuutta ei kukaan voine tästä runosta löytää hakemallakaan. Mainitsen vain lukijalta salatiksi jäävän pienen seikan, jolla tosin ei ole runon esteettisen arvon ja vaikutuksen kannalta mitään sanottavaa merkitystä. Gaseelirunoilijat noudattivat mm. sitä sääntöä, että runon viimeisessä tai viimeisen edellisessä säkeessä oli mainittava tekijän nimi. Tätä itämaisten runoilijoiden milloin ylpeästi, milloin nöyrästi noudattamaa menettelyä, joka Manniselle oli tuttu, ei kauneimmassa suomalaisessa gaseelissa ilman muuta havaita, koska oman laulajamme ristimä- ja sukunimen kaikki kirjaimet on siroteltu hajalleen tuohon viimeiseen säkeeseen: 'meni, riensi . . .' Pitkien aikojen kuluttua runon sepittämisestä ei tekijä itse voinut varmasti muistaa, oliko hän tietoisesti noudattanut gaseelin sääntöä tässä kohden. Ellei ole ollut niin laita, Runotar on leikkinyt sirosti hänen kynällään. Ankarasti tieteelliseltä katsantokannalta tarjoutuu tietysti myös se mahdollisuus, että runon leikkiin on sekaantunut Sattuma. Tämän todennäköisyys on kuitenkin varsin pieni.

Mannisen runoilun luonteenomaisiin piirteisiin kuuluu lyriikassa

yleensäkin ilmenevä, mutta vain harvoin yhtä henkevä kontrastien käyttö. Niitä löytää hänen säkeistään kaikkialta. Matkamies -kokoelmasta, jonka 'sydämen' muodostavat läheisten omaisten muistoksi sepitetyt kauniit runot, erityisesti ne täysin välittömät, tuskan ja kaipauksen pohjalta kummuneet säkeet, jotka Manninen on omistanut oman työnsä jatkajaksi toivomalleen nuorena kuolleele lahjakkaalle runoilijapojalleen, olkoot näytteenä nämä rivit:

Ei aarreaitta, varma, vauras —
on onnen onni aivan muu:
sees hetki, kupla kuulas, hauras,
siin' ilmat heljät heijastuu.

'Varma aarreaitta' — 'hauras kupla'.

Kontrastivaikutelmia ja -ilmauksia on viljalti jo Säkeiden ensimmäisessä sarjassa. En tiedä, onko jo aikaisemmin havaittu, millaista teeman vastakohtaisuutta edustavat esimerkiksi tämän kokoelman edellä mainittu alkurunno 'Mennyt päivä' ja loppuun liitetty 'Veet viihtyy . . .', jota monet ovat pitäneet Mannisen suurimpana lyyrillisenä saavutuksena. Eino Leino sanoi siitä: 'Hänen mestarilaulunsa on epäilemättä »Veet viihtyy», tuo pieni, herkkä, tummina päilyviä tunnelmasyvänteitä heijasteleva palanen vaivattomasti muotoonsa läikähtäneine säepareineen.' Kauniisti ja kieltämättä osuvastikin lausuttu 'arvostelu'! Tahtoisin silti muistuttaa mieliin mitä runoilija itse on sanonut tämän 'palasensa' synnystä tavanomaiseen vaatimattomaan ja realistiseen tyyliinsä. Runo pulpahti esiin mustepullosta — näin hän suunnilleen kertoi — lukiessani Säkeiden korrehtuuria Porvoossa eräänä myöhäisillan (vai tapahtuiko se varhaisaamun) hetkenä. Tuo 'esiin pulpahtaminen' ei luullakseni ollut kuitenkaan niin sattumanvaraista kuin runoilijan lakonisesta lausumasta voisi päätellä. Otaksun senkin johtuneen kontrastin tarpeesta, jos niin sopii sanoa. Ennen loppurunon syntyä oli kokoelmassa viimeisenä ihmeen kaunis 'Yksi', joka olisi varsin hyvin sopinut epilogiksi. Vika oli vain siinä, että runoilijan katse oli hänen näitä rivejä sepittäessään ollut suunnattuna menneeseen aikaan samoin kuin alkurunossakin. 'Veet viihtyy . . .' heijastelee sitä vastoin tulevaisuuden äärimmäistä rajaa, teemaa, jolla on varma sijansa Mannisen runoudessa.

Monia muitakin kokonaisten runojen välisiä kontrastisuhteita voi löytää jo ensimmäisestä runokokoelmasta. Ajateltakoon vain kansanlaulunomaista 'Pellavan kitkijää' ja säkeitä, jotka on jätetty vaille omaa otsikkoa: 'Kuin tuskan vuori . . .' Viimeksimainitusta runosta on Tarkiainen aivan oikein sanonut, että sen 'säkeiden iskuvoima on järkyttävä':

Kuin tuskan vuori
se vyöryi yli:
sua syyttää syli,
mi suott' on nuori.

Kuin syvyys alla,
jost' ääni huokaa:
vain hauta luokaa,
on käynyt halla.

Vaikka Mannisella on paljon verrattomasti laulavampia säkeitä, katson puolestani nämä hänelle kaikkein luonteenomaisimpiin kuuluviksi. Ne jos mitkään ansaitsevat mestarilaulun nimen, monestakin syystä. Iki-vanha ja ikinuori lyriikan teema, nuoren rakkauden kokemus pettymys, joka ilmaisee itseään välittömän helppotajuisesti, kieltämättä myös koruttoman kauniisti 'Pellavan kitkijässä', on tässä löytänyt todella klassillisen sisällyksensä ja muotonsa (jos näitä ensinkään käy toisistaan erottaminen), mitä omalaatuisimman, persoonallisimman ilmauksensa, kiinteimmän ja kestävimmän, mitä ajatella voi. Itse teema, 'se', on lausuttu runokielen suppeimmilla ja samalla kauneimmilla sanoilla: 'syyttävä syli, suotta nuori'. Elämyksen eri vaiheiden symbolista ilmausta kannattaa sama 'kuin' sana, ja mainitsemani kontrastien käyttö on todella 'iskuvoimaista'. Yli vyöryvä tuskan vuori — alla huokaava syvyyden ääni; syli — hauta; nuoruus — halla. Vaikka Manninen olisi julkaissut runonsa salanimen varjossa (sitä hän ei olisi tietenkään tehnyt) kuten Runeberg laulunsa 'Otaliga vågor', se täytyisi tuntea vain hänen sepittämäkseen.

Ikävä on pidättyä edes mainitsemaista Mannisen lyriikan suuria nousukohtia, monia sellaisia kuin 'Hiljaisuus' tai 'Metsien mies'. Edellinen on, kuten Tarkiainen sanoo, 'tavallaan Mannisen »sydämeni laulu», jota . . . voitaisiin verrata Kiven samannimiseen runoon, vaikka se on paljon omakohtaisempi ilmaisutavaltaan kuin viimeksimainittu'. Sitä voidaan verrata myös Ahon 'Alakuloisuuden ylistykseen', nähdä siinä ja tässä kahden runoilijan hyvin erilaiset henkiset kasvot ja nähdä, jos niin tahdotaan, toisen lausuma haaste ja toisen antama vastaus niiden keskitetyimmässä hahmossa. 'Metsien mies' on sekin tavallaan haasteesta alkusysäyksensä saanut. Tosin vain niin, että muutamat runoilijaveikot antoivat toisilleen tehtäväksi suomalaisen erakkuuden runollisen kuvaamisen. Manninen suoritti tehtävän ja kertoi myöhemmin toisten pitäneen runon loppuiskua melkein liian jylhänä. Tarkiainen tietää runon virittäneen Eino Leinon mielenkiintoa ja näkee sen vaikutusta Leinon 'Lallissa'. En muista, onko kukaan huomauttanut siitä, että runossa mainittu lastu, jonka metsien mies havaitsee 'kymen kymmenlatvan' vierittämällä laineilla, esiintyy lappalaisessa opettavassa tarinassa, jonka loppu on ainakin yhtä kolkko kuin Mannisen runon. En liioin tiedä, onko tuo tarina ollut Manniselle tuttu; otaksun enemmän, ettei ole niin laita, vaan että tehokas runokuva on syntynyt uutena hänen mielessään.

Eräs yleinen näkökohta on tuotava vielä esille sen vähän lisäksi, mitä näissä vähissä fragmenteissani olen voinut sanoa. Meikäläinen kirjallinen kritiikki taipuu tarkasti erottamaan toisistaan ns. alkuperäisen tuotannon (sen alku- ja omaperäisyys on monesti vain näennäistä) ja suomentajan työn. Useasti siihen saattaa olla hyvinkin aihetta, mutta ei suinkaan aina. Rajoitun tässä vain vakuuttamaan, ettei O. Manninen vetänyt työssään mitään ehdotonta rajaa näiden alueiden välille. Ne maailmankirjallisuuden suuret mestariteokset, jotka hänen toimestaan tulivat todella suomalaisiksi, vaativat hänen omien sanojensa mukaan häneltä aivan samaa Runottaren suopeutta, samaa intoa, väsymättö-

myyttä ja uskollisuutta kuin omaperäinen runoilu. Voidaan myös arvelematta sanoa, että suhde käännösten ja alkuperäisten tuotteiden kesken, joka nyt painaa kvantitatiivisessa katsannossa vaakaa ensinmainittujen hyväksi, olisi saattanut olla päinvastainen — neljäkymmentä säkeiden kokoelmaa neljän asemesta — jos suuri lyyriikon työ olisi ajoissa saanut osakseen sille kuuluvaa tunnustusta, virittänyt suomalaisen lukuvan yleisön mieleen kirjallisen kulttuurin edellyttämää vastakaikua ja siten tarjonnut riittäviä mahdollisuuksia työn jatkamiseen. Lisäksi vielä tämä: jos Manninen olisi vaatinut itseltään runoilijana vähemmän kuin hän vaati — hän näet vaati enemmän kuin kukaan muu suomalainen laulaja, oli tietääkseni meillä ainoa, joka noudatti runon työlle työntyessään *Ars poetican* tuttua kypsytämiskaavaa — säenidosten lukumäärä olisi voinut suomennostyön ohessakin tulla moninkertaiseksi. Kvantiteetin ja varsinkaan siihen liittyvän mainostuksen kiistämöillä hän ei kuitenkaan halunnut olla toisten kanssa kiistämässä; tuotteen laatu oli hänelle ehdottomasti ratkaiseva seikka, eikä kenenkään pitä luulla, ettei hän kyennyt paremmin kuin useimmat muut — kaikki tuntijat ja kriitikot mukaan luettuina — punnitsemaan vieraiden samoin kuin omienkin töiden taiteellista painavuutta. Sanon vielä kerran: Mannisen neljän runokokoelman sisäiset mittasuhteet ovat kieltämättä hänen kiinteän, lapidaarista laulavuutta tavoittelevan ja sen saavuttavan runohengen vuoksi joka tapauksessa kyllin suuret verrattaviksi mihin toiseen suomalaiseen runoilijantuotantoon tahansa.

Runottaren ja Kielettären yhteistä suurta lahjaa Otto Manninen käytti niin hyvin kuin sitä konsanaan voidaan käyttää. Hänen pääomasanaan on hyötynyt ja hyötty edelleen paras osa suomalaista runoutta, ja hänen esikuvansa velvoittaa tuleviakin laulajapolvia.

J. A. HOLLO